

листопада 1794 року в селі Іванівці на Харківщині (нині село Сквородинівка Золочівського району). Його постать, серед інших постатей такої ж величини, що не говори, є таки складною і суперечливою, а його поетичний та філософський доробок – це сміливий виклик тодішньому та й теперішньому світові. Григорій Скворода заповів ставити не хреста на своїй могилі, а камінь із його крилатою фразою: «Світ ловив мене, та не спіймав». У 1972 році у Сквородинівці відкрито літературно-меморіальний музей, а в Києві, Харкові та селищі Чорнухи споруджено оригінальні пам'ятники Г. Сквороді. Його ім'я було присвоєно Харківському державному педагогічному університету, Переяслав-Хмельницькому державному педагогічному університету, Інституту філософії Національної академії наук України. У космічному просторі Всесвіту за № 2431 існує мала планета, названа – Скворода». У 2017 році у місті Лебедині на будинку де гостив мандрівний філософ, видатний український просвітител-гуманіст, поет, педагог, феномен української культури Григорія Савича Сквороди відкрита меморіальна дошка на його честь. За життя твори Г. Сквороди не видавалися. Перші публікації з'явилися до 100-річчя з дня смерті філософа. У 1994 році вперше було здійснено видання усіх творів Г. Сквороди у перекладі сучасною українською мовою та перекладів творів Цицерона, Плутарха, Горация, Овідія. Для того, щоб завжди жила пам'ять про видатного українського просвітителя – гуманіста, філософа, поета, педагога, феномена української культури Григорія Савича Сквороди, у Лебедині відтепер є меморіальна дошка на його честь. Постать Сквороди завжди була овіяна таємницями, домислами та викликала інтерес. М. Костомаров писав: «Мало можна вказати таких народних постатей, якою був Скворода і який би так пам'ятав і поважав народ. На всьому обширі від Острозька до Києва, у багатьох будинках висять його портрети. Його мандрівне життя є предметом оповідань і легенд» [4].

Власним життям Г. С. Скворода канонізував високі моральні принципи: волелюбність, твердість духу, гідність, щирість, добродушество, прагнення мудрості, надійність, любов до ближнього. Цим утверджувалися моральні підмурки нового українського суспільства. Творча спадщина великого філософа стала невичерпним джерелом мудрості й життєдайної насаги для українського народу на довгі-довгі віки. Вона злободенна й сьогодні. Вона актуальною буде і завтра. Межі духовному вдосконаленню людини так і не визначено...» [5].

ЛІТЕРАТУРА

1. Багалій, Д. І. Український мандрований філософ Григорій Скворода [Текст] / Д. І. Багалій. – 2-е вид., випр. – К. : Обрій, 1992. – 469 с.
2. Скворода, Г. С. (1722-1794). Пізнай в собі людину [Текст] / Г. С. Скворода / Львів : Світ, 1995. – 527 с.
3. Сапунін П.А. Неймовірні подорожі Г. С. Сквороди по Сумщині / П.А. Сапунін. – Електронний ресурс. Режим доступу: history.sumynews.com
4. Пазинич В. Геній Сквороди: простий, складний, суперечливий // Лебедін, «Будьмо разом» 02.05.2013. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.lebedinpress.com.ua/kategorii/novosti/6-genij-skovorodi-prostij-skladnij-superechlivij>
5. Дудченко В. Сквородинські стежки Лебединщиною / В. Дудченко // Життя Лебединщини. – 2002. – 11 грудня.
6. Фалько О. Оксамитова пора. Філософія серця і людяності / О. Фалько Суми, 2010. – 147 с.

REFERENCES

1. Bahaliy, D. I. Ukrayins'kyi mandrovanyy filosof Hryhoriy Skovoroda [Tekst] / D. I. Bahaliy. – 2-e vyd., vypr. – K. : Obriy, 1992. – 469 s.
2. Skovoroda, H. S. (1722-1794). Piznay v sobi lyudynu [Tekst] / H. S. Skovoroda / L'viv : Svit, 1995. – 527 s.
3. Sapukhin P.A. Neymovirni podorozhi H. S. Skovorody po Sumshchyni / P.A. Sapukhin. – Elektronnyy resurs. Rezhym dostupu: history.sumynews.com
4. Pazynych V. Heniy Skovorody: prostyy, skladnyy, superechlyvy // Lebedyn, «Bud'mo razom» 02.05.2013. Elektronnyy resurs. Rezhym dostupu: <http://www.lebedinpress.com.ua/kategorii/novosti/6-genij-skovorodi-prostij-skladnij-superechlivij>
5. Dudchenko V. Skovorodyns'ki stezhky Lebedynshchynoyu / V. Dudchenko // Zhyttya Lebedynshchyny. – 2002. – 11 hrudnya.
6. Fal'ko O. Oksamytova pora. Filosofiya sertsya i lyudyanyosti / O. Fal'ko Sumy, 2010. – 147 s.

УДК 338.48.11(477)

Мірошніченко Н.О.

Науковий співробітник,

Національний заповідник «Глухів»

ПРИРОДНЕ ДИВО – ЗАРУЦЬКИЙ КРЕЙДЯНИЙ КАР'ЄР ЯК ОБ'ЄКТ ТУРИСТИЧНОГО ПОКАЗУ

В статті описується екскурсійний маршрут Національного заповідника «Глухів» – «Крейдяні гори Заруцького». Розглядається історія сіл Заруцького, Білокопитове, створення Заруцького крейдяного заводу, його минула та сучасна діяльність.

Ключові слова: Заруцьке, Білокопитове, П.В. Бек, завод, крейда, вапно.

Мирошниченко Н.А. Природное чудо – Заруцкий меловой карьер как объект туристического показа.

В статье описывается экскурсионный маршрут Национального заповедника «Глухов» – «Меловые горы Заруцкого». Рассматривается история сел Заруцкого, Белокопитово, создание Заруцкого мелового завода, его прошлая и современная деятельность.

Ключевые слова: Заруцкое, Белокопытово, П.В. Бек, завод, мел, известь.

Miroshnichenko N.A. A natural miracle – the Zarutsky cretaceous pit as a subject of tourist display

In article the excursion route of the National reserve "Hlukhov" – "Cretaceous Mount Zarutsky" is described. The history of the villages of Zarutskoy, Bilokopitovo, and creation of the Zarutsky cretaceous plant, its last and modern activity is considered.

Key words: Zarutskoye, Belokopytovo, P.V. Beck, plant, chalk, lime.

Кожного року Національний заповідник «Глухів» обслуговує близько 25 тисяч відвідувачів. Основну частину екскурсантів складають діти та підлітки. Для їх широкого екскурсійного забезпечення співробітниками заповідника розроблені тематичні маршрути: «Глухів – столиця Гетьманщини», «Глухів музичний», «Глухів Терещенків», «Храми Глухова», «Глухів героїчний». Окрім екскурсій центральною частиною міста, мандрівки проводяться і цікавими історичними місцями Глухівського району. Відбуваються виїзди до Глинської пустині, Чернечих джерел, села Волокитине та Заруцького крейдяного кар'єру [5, с. 73-74]. Останній маршрут знайшов багато шанувальників як серед дітей, так і серед дорослих. Адже у туристів є можливість побувати на дні моря, яке існувало в цьому місці декілька сотень мільйонів років тому. В білосніжних крейдяних горах знаходиться безліч окам'янілих залишок мушель, морських молюсків та кальмарів-белемнітів, так званих «чортових пальців», які для туристів стають сувенірами на згадку про подорож до Заруцького крейдяного кар'єру.

На шляху з Глухова до кар'єру зустрічаються декілька цікавих місць, де можна зупинитися, помилуватися природою, а також пам'ятками архітектури, які мають солідний вік і відповідно багату історію. В'їжджаючи в село Заруцьке майже одразу туристів зустріне чудова, дбайливо доглянута, облаштована для комфортного відпочинку криниця з кришталево чистою водою, що входить до комплексу «Заруцькі криниці» – пам'ятки природи місцевого значення. Поблизу криниці колись знаходився Сергієвський винокурений завод №109, заснований у кінці XIX ст. П.В. Беком [6, с. 552]. В радянські часи будівлю заводу перебудували на млин, від якого зараз залишилися тільки руїни, але й вони є свідченням багатовікової історії села і привертають увагу зацікавлених туристів своєю загадковістю.

Село Заруцьке, до подій 1708 року, коли І. Мазепа перейшов на сторону шведського короля Карла XII, носило назву річки Клевень, на берегах якої розташоване. Після так званої «зради» гетьманом Мазепою Петра I, російський цар окрім знищення столичного міста Батурин, забавив виголосити невірному гетьману анафему. Як зазначає В. Вечерський церковне прокляття проголошували одночасно в Глухові та в Успенському соборі Московського Кремля. Дійство проходило у присутності духівництва, яке вимовляло слова прокляття перед портретом Івана Мазепи. «На закінчення церемонії Новгород-Сіверський протопоп Афанасій Заруцький, автор численних вірнопідданих віршів на честь гетьмана Івана Мазепи, виголосив проповідь про нього як про найбільшого зрадника, за що цар Петро I «пожалував» йому ціле село з кріпаками» [1, с. 218-219]. Цар Петро I подарував А. Заруцькому підтверджувальну грамоту на село Білокопитове та інші землі в Глухівському і в Новгород-Сіверському повітах, якими володів його батько Олексій Заруцький. Між селами Білокопитове та Клевень Заруцькі побудували собі маєток і це місце стало називатися хутір Заруцький, а згодом і сусіднє село Клевень, змінило свою назву на честь власника Заруцького [3, с. 286].

Минаючи Заруцьке, потрапляємо в живописне село Білокопитове, окрасою якого є велике озеро, оточене хвойними деревами. Вперше Білокопитове згадується в універсалі гетьмана І. Брюховецького від 1667 року, який надав ці землі у право власності Новгород-Сіверському військовому товаришу Олексію Заруцькому. Ці ж права були підтверджені жалуваною грамотою від 9 травня 1683 року за правління Великих князів Іоанна і Петра Олексійовичів [2, с. 2].

Головною пам'яткою архітектури сучасного села Білокопитове є церква Покрови Пресвятої Богородиці. Історія її будівництва розпочалася в 1765 році. Колезький радник Сергій Сидорович Дергун (саме він став наступним після Заруцьких господарем сіл Білокопитове, Заруцьке) виділив із своїх володінь 18 десятин землі під будівництво храму, у якому облаштував склепи для поховання представників роду. Спочатку церква була тридільною, одноповерховою, з прямокутними навою та бабинцем. У другій половині XIX ст. храм перебудували, він став хрещатим, до бабинця добудували дзвіницю. За радянських часів, частину церкви було розібрано на цеглу. Зникли бічні притвори, другий ярус дзвіниці, баня над вівтарною частиною, дяконик та жертovníк. Таким чином церква отримує обриси, які мала у XVIII ст. З прийняттям незалежності України був добудований північний притвор, над дзвіницею з'явився другий ярус, бабинець та вівтарну частину увінчали двозаломні верхи з маківками. Зараз при церкві діє недільна школа [2, с. 3]. Біля храму знаходиться кладовище,

де поховані члени родини Дергунів-Радченків, а також останні власники Білокопитівських земель – Петро Вільгельмович Бек та його дружина Софія Іванівна.

В XIX ст. власність над селами Білокопитове, Заруцьке та сусідніх невеличких хуторів розділили М.Г. Радченко та П.В. Бек. Саме вони у 1862 році заснували в Заруцькому крейдарний завод.

У 1889 році А. Петровський у Чернігівських губернських відомостях опублікував статтю про діяльність заводу. Він зазначав, що вапняні пласти майже суцільно розташовані уздовж північно-східної і північної сторони Глухівського повіту, неглибоко від поверхні і у відстані від 7 до 20 км від Глухова. А. Петровський детально описав процес видобутку крейди та виготовлення вапна. «Добування крейди відбувається у величезній ямі, що сягає 4 м завглибшки і ця яма за потребою поступово розширюється і поглиблюється. Робота виконується найпримітивнішими знаряддями: лопатами, сокирами, заступами відколюють шматки крейди різної величини, яку потім кладуть на ноші та відправляють до місця складу, де її вантажать на візкі для відправки, або ж відносять до випалювальних печей. По можливості печі влаштовуються в самій горі, їх місткість складає майже 100 кг. Яма 6,5 м завглибшки і 32 м в діаметрі складає загальну піч (з вікном, де знаходиться робітник, який розтоплює піч), де влаштовується піч для топки. У загальній печі шматки крейди складаються по сторонах, один на одному до рівня із землею, після чого шматки крейди складають у висоту, поступово звужуючи, таким чином піч являє собою правильну конусоподібну форму. При розтоплюванні печі вогонь і жар йдуть спочатку вгору до щілин, тоді як верхні шари випалюються, зовнішні обпечені шари замазуються глиною, потім жар поширюється на нижні шари печі» [7].

Автор статті зауважував, що робота з добування та обробки крейди є безперечно дуже важкою, кожен працівник отримує свій заробіток відповідно до складності роботи, яку він виконує. Так плата робітникам, які безпосередньо працювали у кар'єрі складала до 30 коп. в день, (харчувалися всі робітники за власний рахунок), під час жнив плата підвищувалася на 5 або 10 коп. в день. Вдвічі більшу платню отримували відповідальні за випалення вапна, а також ті робітники, які працювали безпосередньо біля печей – від 50 до 70 коп. в день [7].

У 1889 році, за свідченнями А. Петренка, планувалося виготовити приблизно 660 т вапна. Більше половини йшло на збут в Крупецький цукровий завод, решта постачалася для будівництва до міста Глухова та його околиць. Ціна вапна від 1 руб. 75 коп. до 2 руб. за чверть (приблизно 200 кг) з доставкою. Крім того в Крупецький цукровий завод щорічно відправлялося до 75.000 пудів (1.230 т) крейди, по 5 коп. за пуд (16,4 кг) з доставкою [7].

Діяльність заводу продовжується і нині, вже півтора століття тут видобувають крейду та виготовляють вапно. За радянських часів це підприємство мало назву «Заруцький вапняний завод», який був заснований у 1932 році.

Сучасне Заруцьке крейдарне родовище входить у десятку найкрупніших родовищ крейди на території України. Якість крейди в ньому є дуже високою. В даний момент для видобутку сировини розробляється ділянка загальною площею 20 га, на якій зосереджено близько 53 млн. тон сировини. З 2007 по 2009 рр. підприємство було модернізоване, побудований цех переробки, сушки, і подрібнення крейди потужністю 60 тис тон товарної продукції в рік з можливим збільшенням обсягів виробництва в два рази. Підприємство є стратегічним виробником екологічних кальцієвих добрив для потреб аграрного комплексу в північно-східному регіоні України [4].

Експерсія «Крейдарні гори Заруцького» є різноплановою, вона охоплює краєзнавство та природознавство. Під час подорожі туристи знайомляться з пам'ятками природи, історії та архітектури Глухівського краю. Кожен відвідувач заводу отримує можливість на власні очі побачити повний процес обробки крейди: від видобутку корисної копалини, до фасування готової продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вечерський В. Гетьманські столиці України / В. Вечерський. – К.: Наш час, 2008. – 302 с.
2. Мірошніченко О.М. Покровська церква села Білокопитове / О.М. Мірошніченко // Соборний майдан. – 2017. – №3(81). – С. 2-3.
3. Назарова В.В. Историческое, ландшафтное и экономическое описание имений Заруцкое, Белокопытово, Наумока и усадебного комплекса «Заруцкое» Глуховского уезда Черниговской губернии / В.В. Назарова // Сіверщина в історії України: збірник наукових праць. Випуск №10. – Київ-Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, – 2017. – С. 285-292.
4. Назарова В.В. Изданные и неизданные статьи по генеалогии рода Янпольских и истории города Глухова Черниговской губернии. – М., 2013. – 105 с.
5. Охорона культурної спадщини історико-культурними заповідниками Чернігово-Сіверщини: [Монографія] / за заг. ред. С.Ю. Зозулі; кол. авт.: Буренко В.М., Жукова С.П., Залінський О.С. [та ін.] : Центр пам'яткознавства НАН України і Укр. тов.-ва охор. пам'яток історії та культури. – К.: Видавець Олег Філюк, Центр учбової літератури, 2017. – 128 с.
6. Орлов П.А. Указатель фабрик и заводов европейской России и Царства Польского. – СПб.: Типография Р. Голини, 1887. – 824 с.
7. Петровский А. Известковый и меловой промысел в Глуховском уезде / А. Петровский // Черниговские губернские ведомости. – 1889. – №66.

REFERENCES

1. Vechers'kyi V. Het'mans'ki stolytsi Ukrainy / V. Vechers'kyi. – K.: Nash chas, 2008. – 302 s.
2. Miroshnychenko O.M. Pokrovs'ka tserkva sela Bilokopytove / O.M. Miroshnychenko // Sobornyy maydan. – 2017. – №3(81). – S. 2-3.
3. Nazarova V.V. Ystorycheskoe, landshaftnoe y ékonomycheskoe opysanye ymenyy Zarutskoe, Belokopytovo, Naumoka y usadebnoho kompleksa «Zarutskoe» Hlukhovskoho uezda Chernyovskoy gubernyy / V.V. Nazarova // Sivershchyna v istoriyi Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats': Vypusk №10. – Kyiv-Hlukhiv: Tsentр pam'yatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK, – 2017. – S. 285-292.
4. Nazarova V.V. Yzdannye y neydzannye stat'y po henealohyy roda Yanpol'skykh y ystoryy horoda Hlukhova Chernyovskoy gubernyy. – M., 2013. – 105 s.
5. Okhorona kul'turnoyi spadshchyny ystoryko-kul'turnymy zapovidnykamy Chernihovo-Sivershchyny: [Monohrafiya] / za zah. red. S.YU. Zozuli; kol. avt.: Burenko V.M., Zhukova S.P., Zalins'kyi O.S. [ta in.] : Tsentр pam'yatkoznavstva NAN Ukrainy i Ukr. tov.-va okhor. pam'yatok istoriyi ta kul'tury. – K.: Vydavets' Oleh Filyuk, Tsentр uchbovoyi literatury, 2017. – 128 s.
6. Orlov P.A. Ukazatel' fabryk y zavodov evropeyskoy Rossyy y Tsarstva Pol'skoho. – SPb.: Tipohrafiya R. Holyn, 1887. – 824 s.
7. Petrovskyy A. Yzvestkovyy y melovoy promysel v Hlukhovskom uezde / A. Petrovskyy // Chernyovskyye hubernskyye vedomosti. – 1889. – №66.

УДК 94(477:4-191.2): [008:32] «09»

Немцев І. В.

студент НН інституту історії та філософії
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка

КУЛЬТУРНО-ПОЛІТИЧНІ ВЗАЄМОЗВ'ЯКИ МІЖ КИЇВСЬКОЮ РУСІЮ ТА ВЕЛИКОЮ МОРАВІЄЮ

У статті на основі аналізу історичних джерел та наукових праць відомих учених-істориків досліджені культурно-політичні взаємозв'язки між Київською Руссю та Великою Моравією. На основі вивченої інформації було визначено тривалість цих стосунків та їхню важливість для України та європейської спільноти в цілому.

Ключові слова: археологія, релігія, «братня допомога», архітектура.

Немцев І. В. Культурно-политические связи между Киевской Русью и Великой Моравией.

В статье на основе анализа исторических источников и научных трудов известных ученых-историков исследованы культурно-политические взаимосвязи между Киевской Русью и Великой Моравией. На основе изученной информации были определены продолжительность этих отношений и их важность для Украины и европейского сообщества в целом.

Ключевые слова: археология, религия, «братская помощь», архитектура.

Nemcev I. V. Cultural and political interation between Kyiv Russia and Great Morava.

In the article, based on the analysis of historical sources and scientific works of well-known historian scientist, cultural and political relationships between Kievan Rus and Great Moravia are explored. On the basis of the information studied, the duration of these relations and their importance for Ukraine and the European community as a whole.

Key words: archeology, religion, "brotherly help", architecture.

Актуальність дослідження. Актуальність даної теми обумовлено певними причинами. Перша з них – це те, що пріоритетом державної політики нашої країни є активний і цілеспрямований курс інтеграції України в європейське співтовариство, зокрема впровадження безвізового режиму з країнами ЄС. В якості другої причини важливо зазначити необхідність протидії недостовірній інформаційній політиці Російської Федерації, на думку керівництва якої, Україна ніколи не була в міцних стосунках із Західною Європою. Відповідно, зміцнення політичних і економічних зв'язків з країнами ЄС – це лише спроба, на думку Москви, «забрати Україну від братнього російського народу». Зважаючи на вищезазначене, є необхідним проведення неупередженого історичного дослідження, заснованого на об'єктивному аналізі історичних джерел і пам'яток писемності з метою отримання достовірної інформації з даної теми.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивченню проблеми культурно-політичних зв'язків між Київською Руссю та Великою Моравією присвячені дослідження багатьох учених. Зокрема, були вивчені праці таких дослідників, як Я. Ісаєвич [3; 4], О. Моця [8], Н. Котляр [6], А. Насонов [9], С. Ширинський [16]. Найновіші дослідження були проведені А. Корольовим [5]. Аналіз цих наукових джерел свідчить, що між Україною та Європою існували давні зв'язки в культурній та політичній сферах. Слід зазначити, що ця тема є актуальною і потребує подальшого глибокого вивчення.